

Branislava Sušnik ter vloga in pomen ženske v paragvajskem nacionalističnem diskurzu do konca vojaške diktature Alfreda Stroessnerja

MARIJA URŠULA GERŠAK

Vendar pa mora žena vedno živeti za neki cilj ...
(iz pisma Branislave Sušnik sestri¹)

UVOD

V Paragvaju je z nastopom demokracije v devetdesetih letih prejšnjega stoletja zgodovino pisje začelo razvijati nove in različne pristope pri obravnavanju in interpretaciji paragvajske zgodovine, ki se je prej posvečala predvsem oblikovanju države naroda po razglasitvi neodvisnosti od španske krone (1811) in dvema vojnoma: vojni trojne koalicije

1 Vsi prevodi so avtoričini.

(tudi paragvajska vojna ali velika vojna, 1864–1870) in vojni za pokrajino Chaco (1932–1935).

Prva je potekala med Paragvajem ter zavezniško koalicijo Argentine, Brazilije in Urugvaja. Gre za obdobje po bojih za neodvisnost od španske krone, ko se je formirala večina latinskoameriških držav, ki jih poznamo danes. Vendar pa je bilo celotno 19. stoletje v regiji v znamenju notranjih bojov, vojn med državami in vmešavanja zunanjih sil, ki so imele svoje interese, najprej Velike Britanije in Francije, nato pa Združenih držav Amerike. Tudi ta vojna je bila posledica zlasti britanskih interesov. Paragvaj je bil po vojni povsem opustošen, ostal je skoraj brez moškega prebivalstva in izgubil veliko ozemlja. Vojna in opustošenje sta močno vplivala na nadaljnji razvoj paragvajske družbe.

Druga vojna se je bila med Bolivijo in Paragvajem, takrat najrevnejšima deželama Južne Amerike, za nadzor nad ozemljem za poljedelstvo primernege severnega dela regije Chaco (območje, kjer je raziskovala Branislava Sušnik). Paragvaj je v tej vojni zmagal. Chaco, ki je bil (in delno še vedno je) redko poseljen in raziskan, leži v Argentini, Paragvaju, Boliviji in Braziliji. Do konca 19. stoletja je bilo to nepoznano območje in dom številnih staroselskih etničnih skupin (Pusineri in Zalazar 2014: 60–1), kjer naj bi ležala bogata naftna nahajališča. Bolivija pa si je preko reke Paraguay želela zagotoviti izhod na morje, ki ga je izgubila v pacifiški vojni. Pravzaprav se v celotni paragvajski zgodovini politični konflikti porajajo zaradi lastništva zemlje, torej na podeželju (López 2016: 217).

To so trije najpomembnejši dogodki za prevladujoči paragvajski nacionalistični in konzervativni diskurz, ker jih je uporabljal za poenotenje prebivalcev in predvsem za svoje politične cilje.

Trditvev Benedicta Andersona (1998), da so narodi zamišljene skupnosti, še kako drži za latinskoameriške narode, ki so po neodvisnosti nastali kot povsem umetne tvorbe. V Latinski Ameriki so države nastale pred narodi (Tomsich 2020: 53). Jakša povzema:

Zamišljena skupnost je potemtakem množica posameznikov, katerih nacionalna zavest, občutek povezanosti in pripadnosti niso utemeljeni v izkustvu, temveč v veri/verjetju v skupni izvor, vrednote in cilje – torej v ideologiji. Če zgoraj zapisano povzamemo, lahko rečemo, da je zamišljena skupnost subjekt nacionalizma, nacionalizem pa ideologija zamišljene skupnosti (2009: 32–3).

V ta namen je tudi paragvajski nacionalizem proizvajal simbole, rituale, diskurze, prakse in heroje, da je legitimiral nov, republikanski režim.

[N]i dvoma, da so narodi kulturna konstrukcija, rezultat skrbne selekcije, reinterpretacije ali reinvencije zgodovine, običajev in vrednot

določene človeške skupnosti, da bi ustvarili trdno in homogeno identiteto, ki bi lahko upravičila politični obstoj in ambicije držav (Makaran 2013: 44).

Za homogeno identiteto in povezovanje skupnosti je bilo treba najprej ustvariti mit o nastanku naroda, ki ga je paragvajski nacionalistični diskurz propagiral kot miroljubno mešanje (*mestizaje*) med staroselci in Španci (v manjši meri tudi drugimi Evropejci), kar je Branislava Sušnik ovrгла v svojih znanstvenih delih.

PARAGVAJSKI NACIONALISTIČNI DISKURZ IN VLOGA ŽENSKE

Literarna teoretičarka Gaya Makaran in zgodovinarica Barbara Pott-hast poudarjata, da je paragvajski nacionalistični diskurz veliko pozornost vedno posvečal vlogi ženske: »od zavojevane Gvaranijke do današnje Paragvajke« (Makaran 2013: 46). Med vojno trojne koalicije in po njej se vznesene podobe žensk kar vrstijo. Nekatere topike so skupne večini nacionalističnih diskurzov, med drugim: Mati, Učiteljica, Tovarišica in življenjska sopotnica, Devica in zvesta žena, utelešenje Domovine. Gre seveda za vlogo ženske, zaznamovane s svojo reproduktivnostjo in požrtvovalnostjo ter podrejeno moškemu. Vendar je velik simbolni pomen žensk za paragvajski nacionalistični diskurz večji kot v drugih latinskoameriških državah zaradi posebnih zgodovinskih okoliščin, diktatur, politične nestabilnosti in predvsem obeh vojn. Ženske so bile dejansko vitalnega pomena za povojno obnovo in obstoj države (Makaran 2013: 46–7).

Gaya Makaran izpostavi, da se nacionalistični diskurz okrepi med vojno trojne koalicije (1864–1870). Paragvaj vojne ni samo izgubil, dežela je bila popolnoma opustošena. Uničeno je bilo kmetijstvo, vasi, mesta. Glede števila smrtnih žrtev obstajajo različni podatki. Ocenjujejo, da je v Paragvaju pred vojno živelo okoli 500.000 ljudi, umrlo jih je okoli 50 %, večinoma moških, ne samo zaradi vojne, temveč tudi zaradi lakote in bolezni. Po vojni so večino prebivalstva tvorile ženske, otroci in starejši (Arecas 2014: 193). Tako ni čudno, da je za nacionalistični diskurz ta vojna nov začetek paragvajskega naroda (Makaran 2013: 53). Kljub temu, da so bili Paragvajci v vojni, eni najdaljših in najbolj krvavih v Latinski Ameriki, poraženi in da so izgubili dobršen del ozemlja, je v Paragvaju 20. stoletja ta dobila razsežnosti prave »nacionalne epopeje« ter je bila dokaz patriotizma in poguma Paragvajk in Paragvajcev (Potthast 2006: 89).

Po vojni so ženske obnovile domovino. Zato se v tem obdobju razvije nov mit o »deželi žensk« in paragvajskem matriarhatu. Celó nacionalistični zgodovinarji pišejo o matriarhatu, ne samo po vojni, temveč v celotni zgodovini Paragvaja. Podoba ženske pa je samozadostna ženska, predana družini, domu in obnovi domovine, ki je ni strah nobenega dela. Gre za najbolj uveljavljeno podobo ženske v »nacionalnem imaginariju«, ki še danes živi (Makaran 2013: 58).

Vendar ženske niso imele dejanske moči ali politične oblasti. Številne so bile prisiljene zapustiti podeželje, kjer so tradicionalno pridelovale hrano, ker niso imele več domov, polja so bila uničena, ni bilo orodja. Emigrirale so v mesta, ki niso bila prilagojena, da bi sprejela tako veliko novih prebivalcev. Tako so številne ženske postale beračice, prostitutke ali slabo plačane delavke (Makaran 2013: 58).

Danes zgodovinarji ne zanikajo pomembne vloge žensk v vojni trojne koalicije in povojni obnovi države, opozarjajo pa tudi na tragedijo (ne heroizem), kajti predanost domovini je bila večkrat prisiljena. Številne ženske so bile tudi žrtve despotizma takratnega predsednika Francisca Solane Lópeza.

Nacionalizem se razmahne v prvih desetletjih 20. stoletja, posebej po vojni z Bolivijo, med letoma 1936 in 1947. V tem obdobju se uveljavi kot uradna ideologija države, ki je prevladovala tudi v obdobju vojaške diktature Alfreda Stroessnerja (1954–1989).

V okviru novih pristopov do zgodovinopisja² se na drugačen način obravnavata tudi politični in družbeni pomen in vloga žensk. Rušijo se miti in stereotipi o ženskah, ki jih je skozi zgodovino oblikoval nacionalistični diskurz in jih zvedel le na junakinje ali žrtve, kot opozarja nemška zgodovinarica Barbara Potthast, se pravi, na pasivno vlogo, ki ne dopušča alternativnih interpretacij (2014: 317).

BRANISLAVA SUŠNIK TER MIT O MIROLJUBNEM MEŠANJU STAROSELCEV IN ŠPANCEV

V novejših zgodovinskih delih svoje mesto vedno najdejo tudi dela antropologinje Branislave Sušnik, zlasti *El Rol de los indígenas en la formación y en la vivencia del Paraguay (Vloga staroselcev pri nastanku in paragvajskemu načinu življenja, 1983)*, *Los indios del Paraguay (Paragvajski Indijanci, 1996)*, knjiga, ki jo je napisala skupaj z antropologom

2 Primer novejšega zgodovinopisja je delo *Historia del Paraguay* (Telesca 2014).

Miguelom Chase-Sardijem, in tri knjige *Una visión socio-antropológica del Paraguay* (*Socialnoantropološki pogled na Paragvaj*) 16. in 17. stoletja (izd. 1993), druga je posvečena 18. (izd. 1990/91) in tretja 19. stoletju (1992). Prva dela vsebujeta številne informacije o odnosih med spoloma in družinskih strukturah med staroselci, za ostale tri pa zgodovinar Telesca poudari, da gre za socialno zgodovino Paragvaja do vojne trojne koalicije in da se v teh delih odraža težnja Branislave Sušnik, da bi razumela proces socialnega in kulturnega oblikovanja Paragvaja. Ugotovi, da paragvajske zgodovine in družbe ne moremo razumeti, ne da bi brali njena omenjena dela (2022: 233–34).

Branislava Sušnik je v svojih raziskavah o paragvajskih staroselcih razbila prav mit o romantičnem procesu mešanja v obdobju konkviste in začetni fazi kolonizacije, ki je pripeljal do nastanka paragvajske države in identitete, kot ga je propagiral nacionalistični diskurz. Ta je izvor naroda, kot smo že poudarili, videl prav v biološkem mešanju Evropejcev (v večini Špancev) in Gvaranijcev, iz katerega se je porodil mestic, simbol Paragvaja. Tudi Marilyn Rehnfeldt v tem zborniku omeni, da je izgradnja nacionalne identitete temeljila na idealiziranju pretekle kulture, mešanja in gvaranščine. Miroljuben značaj konkviste in »medrasne ljubezni« naj bi bila posebnost Paragvaja, za razliko od drugih latinskoameriških držav, kjer so konkvisto zaznamovala posilstva, represija in ropanje. Telesca poudari, da so v Paragvaju še do šestdesetih let prejšnjega stoletja verjeli v miroljubno konkvisto (2022: 239).

Ženska Gvarani je v nacionalističnem diskurzu mati naroda, utelešenje ameriške narave, eksotike in obilja, ki osvoji španskega vojaka, nosilca evropske civilizacije. Je mati nove rase. Paragvajski mestic je sad najboljšega od obeh: od očeta podeduje jezik, kulturo, zakone in zahodni racionalizem, od matere pa senzualnost in lepoto. Vendar, kot poudarja Gaya Makaran, je vloga staroselke kot matere naroda le simbolna. Mestic, nezakonski sin, se trudi doseči predvsem očetovo kulturo, sinonim civilizacije in napredka. Tako prikazuje odnos med gvaransko in paragvajsko kulturo nacionalistični diskurz, ki povzdiguje paragvajski staroselski izvor in dediščino, hkrati pa ju izrinja na družbeno obrobje (2013: 48, 50, 52–3).

Torej, za [Branislavo] Sušnik rasno mešanje ni komplementarni pojav, temveč se porodi iz nasilja in prevlade mesticev v Asunciónu. Ni rezultat humanosti konkvistatorjev, temveč nuja, vse dokler ne prispejo v Paragvaj novi, evropski Španci (Telesca 2022: 240).

Barbara Potthast opisuje, da so imele staroselke pomembno, vendar pasivno vlogo za doseganje političnih zavezništev med različnimi družinami (eksogamija) (2014: 317; gl. tudi Makaran 2013: 51).

Več žensk, kot je imel moški, večja sta bila njegova prestiž in moč. Ob prihodu Špancev se je ta praksa nadaljevala. Ker so bili ti vojaško močnejši, so predvsem Gvaranijci želeli sklepati zaveznitva s prišleki in so jim podarjali ženske, saj so tako dobili v družino zaveznika. V Paragvaju je bila ta praksa zelo razširjena, ker skoraj ni bilo »belih« žensk. Očetje so svoje izvenzakonske otroke, mestice, takrat celo priznali kot zakonske. Paragvaj je bil gospodarsko in upravno izoliran ter za špansko krono nepomemben, ker ni imel rudnikov dragih kamnov in morja. Tako so Evropejci prevzeli nekaj značilnosti načina življenja Gvaranijcev (poligamijo, poljedelstvo, hrano, oblačila ...). To dokazuje tudi razširjena raba gvaranščine, ki je poleg španščine uradni jezik in ga govori večina prebivalstva (gl. Markič, ta zbornik).

Ženske so bile pomembne tudi za gospodarstvo. V kulturi Gvaranijcev so se ukvarjale s poljedelstvom, moški pa z lovom in ribolovom. Skrbele so za hrano in dom ter izdelovale oblačila. Ko se je oblast zavojevalcev konsolidirala, pa so staroselke doživljale posilstva in ugrabitve ter so morale prisilno služiti v hišah novih gospodarjev. Moški so bili primorani zapuščati svoje skupnosti in delati za veleposestnike, na primer kot vojaki, vodniki in kasneje delavci na plantažah, kar je za ženske pomenilo še več dela (Potthast 2014: 318–19). Branislava Sušnik omenja tudi tako imenovane *rancheadas*, napade Špancev na staroselske vasi, da so si na silo zagotovili ženske, predvsem kot delovno silo, kar je bila celo splošna in legalna praksa (Makaran 2013: 51).

Branislava Sušnik v svojih znanstvenih delih razbije idealizirano predstavo o miroljubnem mešanju ter pokaže, da je bila ženska deljansko samska mati, zaslužnjena, posiljena, zanikana.

MESTO BRANISLAVE SUŠNIK V PARAGVAJSKI DRUŽBI

Branislava Sušnik ni želela govoriti o sebi in svojem osebnem življenju. Dala je le nekaj intervjujev, in še te v pisni obliki. Tako obstajajo odprta vprašanja in nasprotujoči si podatki o njenem življenju in stališčih do problemov družbe, v kateri je živel, kar je pripomoglo k oblikovanju skoraj mitične podobe o njej, zlasti v omejenem krogu njenih sodelavk in sodelavcev v muzeju, prijateljic in prijateljev ter v slovenski povojni politični emigraciji v Argentini (Repič 2021: 21, gl. tudi Saksida, ta zbornik). Taka podoba o slovenski znanstvenici se je delno prenesla v poročanje paragvajskih in po njeni smrti tudi slovenskih medijev. Velikokrat je opisana kot neutrudljiva, delovna in požrtvovalna znanstvenica, ki se je vsemu odrekla za svoj cilj, celo svoji ženskosti

(gl. Rehnfeldt, ta zbornik). Kot primer naj navedemo intervju, ki ga je z njo imel dr. Tine Debeljak, pripadnik slovenske povojne politične emigracije v Argentini, v Buenos Airesu. V uvodu, ki odraža tudi avtorjev odnos do staroselskih ljudstev, zapiše:

Poiskal sem jo v hotelu in šla sva v kavarno, kjer si je najprej prižgala cigareto kot strastna kadilka: je morda to že prilagoditev indijanskim primitivnim ženskam, ali moderni evropski civilizirani emancipiranki, ali pa je izraz njenega moškega nastopa, ki je karakterističen za njeno nenavadno odločnost, drznost in pogum (Debeljak 1958: 319).

To pomeni, da so si lahko moški intelektualci znanstvenici, kot je bila Branislava Sušnik, ena redkih etnologinj, ki je v 20. stoletju raziskovala na terenu med ameriškimi staroselci, razložili in sprejeli tako, da so ji pripisali »moške« lastnosti ali jo označili za »čudakinjo«, kot pojasnimo v nadaljevanju. Je pa zanimivo, da je bila podoba ženske, ki »se vede kot moški«, razširjena že med presenečenimi tujimi popotniki v Paragvaju po vojni trojne koalicije, ko je bila večina prebivalcev žensk (Potthast 2015: 158).

Seveda povzdigovanje paragvajskih žensk v nacionalističnem diskurzu ali Branislave Sušnik v določenih intelektualnih krogih ni pomenilo, da so imele kaj več pravic ali da so bile pripuščene k vzvodom odločanja. V tem zborniku o položaju Branislave Sušnik kot ženske deloma piše paragvajska antropologinja Marilyn Rehnfeldt in pravi, da ji je bilo težko kot mladi ženski, tujki in izobraženi znanstvenici med skoraj samimi moškimi. Paragvaj ima zaradi specifičnega razvoja in geopolitičnih značilnosti nekatere posebnosti, ki mu še danes dajejo izrazito konzervativen in patriarhalen značaj. Ni nepomemben podatek, da so si ženske kljub povečevanju v uradnih diskurzih volilno pravico izborile šele leta 1961, kot zadnje v Latinski Ameriki, in to v obdobju vojaške diktature generala Alfreda Stroessnerja, ene najdaljših in najkrutejših v regiji. To pa ne pomeni, da se ženske niso že prej borile za priznanje svojih pravic. V 20. stoletju so te poskuse zadušile vojna za Chaco, politična nestabilnost in diktatura. Zaradi vsega navedenega je Paragvaj večkrat ostal brez izobražencev – bodisi so izgubili življenje bodisi so bili primorani emigrirati.

Branislava Sušnik je skoraj vse življenje znanstveno delovala prav v času diktature in bila od nje odvisna, saj je potrebovala dovolilnice za odhod v Chaco in varstvo vojakov, ki so jo spremljali (gl. Rehnfeldt, ta zbornik), ker je bil militarizirana cona. V pismu materi stronistični³ režim poimenuje »vojaška diktatura, trda in kruta« (pismo 8.

3 Obdobje diktature Alfreda Stroessnerja se v španščini imenuje *stronismo*. Izraz smo prenesli v slovenščino.

februarja 1958). Doda pa, da ima zaenkrat srečo, saj jo pustijo pri miru, in da se ukvarja le z znanostjo. Paradoks njenega zavračanja totalitarizmov je v tem, da je sobivala s stonističnim režimom, a je zbežala iz Jugoslavije prav zaradi jugoslovanskega avtoritarnega komunističnega režima. Zanimivo je, da je morala sprejeti paragvajsko državljanstvo, da je lahko postala direktorica muzeja Andrés Barbero: »Zahtevali pa so od mene, da se napravim paragvajska državljanica, ker brez tega bi ne mogla zasesti mesta kot direktorica muzeja« (pismo 8. februar 1958). Diktature seveda tudi javno ni smela obsoditi.

Podoba Branislave Sušnik je bila skladna s podobo ženske v nacionalističnem diskurzu. Po eni strani so jo označevali s krščanskimi vrednotami (požrtvovalna, skromna, delovna ...), po drugi pa je delovala na obrobju akademskega sveta. Patriarhalno obravnavo dokazuje tudi dejstvo, da so jo, ko je imela leta 1953 prvo predavanje v paragvajskem Ateneju »Izvor ameriškega človeka«, kjer so se zbirali intelektualci tistega časa, predvsem moški, poimenovali »čudakinja«. V pismu 8. februarja 1958 zapiše: »Nimam tukaj prijateljev, samo znance in obiskovalce, ki pridejo v muzej in k mojim predavanjem. Ljudje pravijo, da živim 'na svoj način'«. Po drugi strani pa lahko domnevamo, da ji je prav status »čudakinje« omogočal določeno avtonomijo, da so jo tudi v času diktature pustili pri miru. Kajti v času diktature so bili kritični glasovi utišani, mučeni ali pobiti. In dejstvo je, da je bilo njeno raziskovalno delovanje »subverzivno« (Tomsich 2020: 48), zato je morala biti zelo previdna. Pomagalo je, da je bila katoličanka in antikomunistka ter da jo je podpirala ena pomembnejših paragvajskih družin, družina zdravnika Andrésa Barbera (pred smrtjo je zasedal številne politične funkcije, bil je dekan fakultete in minister za gospodarstvo; sodeloval je pri ustanovitvi fundacije Paragvajskega znanstvenega društva (1921) ter Prirodoslovnega in etnografskega muzeja (1929), danes Etnografski muzej Andrés Barbero, ki ga je do svoje smrti vodila Branislava Sušnik ...) (Telesca 2022: 224), močno povezana s katoliško cerkvijo, ki je imela (in ima) v Paragvaju močan vpliv.

V nadaljevanju prispevka skušamo osvetliti, kakšen je bil osebni pogled Branislave Sušnik na paragvajsko družbo v petdesetih in šestdesetih letih prejšnjega stoletja, ko je prispela v Paragvaj (1951), predvsem na življenje v glavnem mestu Asunciónu in na ženske v paragvajski družbi, kajti o tem skorajda nimamo podatkov. Na podlagi pisem, namenjenih mami in sestri, lahko razberemo nekaj več informacij in opisov družbe, v kateri je živela, in žensk, ki niso staroselke. O slednjih je namreč izčrpno pisala v znanstvenih delih. Njen osebni pogled bomo postavili v soodnosnost z vlogo in pomenom ženske, ki ji ga je, zlasti v 20. stoletju, pripisoval paragvajski nacionalistični diskurz.

Z velikim pričakovanjem sem prebrala štirinajst pism Branislave Sušnik,⁴ povečini namenjenih sestri in mami, nekaj tudi filozofu dr. Tinetu Debeljaku, velikemu občudovalcu njenega dela (več Repič 2021). Pisma so napisana z roko ali na pisalni stroj. Večina jih je že poznanih in le v skromni meri odgovarjajo na odprta vprašanja o njenem življenju in delu – tudi zato, ker so odgovori na pisma, ki jih je prejela od doma, do katerih pa nimamo dostopa, zato nam pri njihovi interpretaciji manjka širši kontekst. Obstajajo še pisma, ki ostajajo neodprta.⁵ Kot ugotavlja Tomsich, je bilo »življenje Branislave Sušnik polno protislovij in, kar je še pomembneje, pomnožijo se ob njeni recepciji, ko jih uporabljajo in instrumentalizirajo drugi« (2020: 46).

Iz osebnih pism, ki so nam na voljo (zadnje iz leta 1975), je na splošno razvidno, da je bila Branislava Sušnik v veliki stiski, ker ni mogla finančno pomagati mami in sestri, ki sta po drugi svetovni vojni vsaj nekaj časa živeli v pomanjkanju, verjetno zato, ker je oče kolaboriral z italijanskimi medvojnimi okupacijskimi silami v Ljubljani in bil zato ubit, mati pa je izgubila pokojnino. Tako sestri in mami omenja finančno stisko in da živi iz dneva v dan, da je emigrantom še težje kot tistim, ki so ostali v domovini (nedatirano pismo in pismo 10. marec 1975).

Ob analizi pism se pojavljajo tudi vprašanja, ali je pomembno najti vse odgovore ter ali imamo pravico brati in interpretirati osebna pisma – zlasti ker so pomembni tudi kontekst, občutja, razmere in nameni, ki jih je pišoča imela v času pisanja pism, zaradi česar smo lahko pri interpretaciji enostranski.

Kot odgovor na pomisleke se zdi pomembno povzeti ugotovitve Francisca Tomsicha (2020: 65), ki opozori, da lahko pomanjkanje podatkov o življenjski poti Branislave Sušnik vodi v simplifikacijo razumevanja njenih del in manipuliranje z njenimi političnimi idejami.

4 Pisma mi je odstopil Etnografski muzej dr. Andrés Barbero v Asuncionu, ki je zasebna ustanova, last katoliške fundacije La Piedad, za kar se zahvaljujem zlasti direktorici muzeja Adelini Pusineri, etnologinji in profesorici dr. Mojci Terčelj pa za posredovanje pism ter za številne informacije in nasvete. Branislava Sušnik je bila direktorica muzeja od leta 1951 do smrti leta 1996. Vso svojo dokumentacijo in raziskave je zapustila muzeju.

Že po oddaji tega članka je Slovenski etnografski muzej prejel novo dokumentacijo, ki se delno nanaša na Branislavo Sušnik, med katero so tudi njena pisma materi in sestri. Čeprav jih pri pisanju prispevka nismo mogli upoštevati, smo dve krajši, še neobjavljeni pismi, vključili med slikovno gradivo tega zbornika.

5 Neodprta ostajajo pisma, ki jih je Branislavi Sušnik pisala sestra in jih znanstvenica v določenem trenutku ni več odpirala. Vodstvo muzeja se je odločilo, da jih ne bo posredovalo javnosti in raziskovalcem njenega dela. Direktorica muzeja zagotavlja, da je bila takšna želja Branislave Sušnik.

PISMA SESTRIN IN MATERI:
ŽENSKO V GLAVNEM MESTU ASUNCIÓNU

Za opis paragvajskih žensk v Asunciónu, kjer je od leta 1951 živela tudi Branislava Sušnik, se opiramo predvsem na pismo, za katero sklepamo, da je odgovor na sestrično zanimanje, kakšno je življenje v Paragvaju. Opis življenja žensk povežemo s paragvajskim nacionalističnim diskurzom o ženski, kot ga v članku *La imagen de la mujer en el discurso nacionalista paraguayo* (Podoba ženske v paragvajskem nacionalističnem diskurzu, 2013) analizira Gaya Makaran, ki smo ga v veliki meri že analizirali v prvem delu članka, saj je naša hipoteza, da Branislava Sušnik s svojim opisom poruši v tistih letih (in deloma še danes) prevladujoči nacionalistični diskurz o vlogi in pomenu žensk (ne zgolj staroselk).

Pismo ni datirano, poslano je tik pred novoletnim časom, ker na koncu vošči za praznike. Sklepamo, da je bilo napisano kmalu po njenem prihodu v Paragvaj – verjetno pred nastopom diktature, ker je ne omenja, opisuje pa takratne razmere, ki so značilne za Paragvaj po vojni trojne koalicije, vojni za Chaco in državljanski vojni (1947), ko je bila država popolnoma opustošena. Izžareva veliko osamljenost, pomanjkanje (tudi finančno), občutek nerazumljenosti in domotožje. Drugo pismo, iz katerega navajamo odlomke, pa je napisano že v času diktature, 8. februarja 1958. Naj opozorimo, da pisem nismo prepisali v celoti, vsekakor pa večji del. Kako besedo, ki je morda napačno zapisana, smo zaradi lažjega razumevanja napisali v pravilni obliki. Podajamo opis življenja žensk v glavnem mestu Asunciónu.

[T]e bo gotovo zanimalo, kakšno je življenje ženske v Paragvaju. Pa začnimo z mestnimi. Bogata dekleta se redko poročijo iz ljubezni, zato pa so tukaj poštene že prave bele vrane, saj na eni strani živi z možem, na drugi strani pa ohrani svojega revnega ljubimca. Da pozabi na svojo notranjo razdvojenost, hodi iz plesa na ples, pije whisky in igra karte čisto ponorelo, samo da bi pozabila, pozabila, da živi v svetu, ki je izven štirih sten. [...] Revna dekleta pa so tukaj tako nemoralne javno, kolikor so bogate nemoralne skrivno. Tu se dogodijo primeri, da si moški kar na cesti vzame dekle in kar tam opravita nečistost, zlasti je to običajno v predmestju, in iti ob tej uri po takih ulicah je za vsako žensko nevarno. To je sedaj v Paragvaju malo boljše, ali v drugi deželi, v Kolumbiji na primer, so bili ti škandali vsaki dan, kar na sredi glavnega trga. Tako bogate kot revne pa so tu navajene na razna opojna in omamljiva sredstva, kot kokain, opij itd.; to je res strašna rak rana v tej deželi, zlasti ob meji z Bolivijo, kjer pridelujejo kokain in ga izvažajo; tam ti cel [dan] samo »mastikao« koko. Degeneracija je naravna v takih razmerah in otroci se rode tako oslabei, da redko kateri Paragvajec doživi nad 40 let starosti. Sedaj v poletju, ko imamo tu vročino nad 40 stopinj, je zanimivo iti na ulico ko se zmrači; kar na tratoar ti

sredi mesta postavijo stole, sede, pijejo mate (neke vrste čaj) al pivo ali »caño«, kot naša slivovka (in to v tej vročini), in klepetajo, radio šumi kot v peklu, in smeji čisto živalski. Tako da je treba hoditi sredi ceste, če hočeš priti domov. Tako sede do 12 ure in se malo ohladijo, ker tu ponoči se temperatura zniža precej. V bolj ne tako sredinskih ulicah pa vidiš pare pred vsakimi vrati hiše in pod vsakim drevesom, ki je ob cesti. Prostitucija je tu kar javna in ni nobene prepovedi proti njej. Delati se nobeni mestni ženski ne ljubi, in so tako umazane kot sami cigani Bosanski, pa čeprav imajo en liter perfema na sebi in eno kilo pinture na »žnajbljih«. Oblek imajo precej, saj kradejo kot srake in obenem ni treba dosti blaga za obleko tukaj, ker je tako izrezana, da včasih ne vem, če je to obleka ali kopalna obleka. (Nedatirano pismo)

Zgoraj navedeni odlomek med drugim prikazuje samohranilke z več otroki in njihovo revščino v glavnem mestu. Omenili smo že obe vojni, v katerih so ženske odigrale pomembno vlogo, ko so na različne načine podpirale vojake na fronti, zlasti po vojni trojne koalicije pa so obnovile gospodarstvo in družbo. Razmerje med ženskami in moškimi je bilo v povprečju štiri proti ena (na nekaterih območjih tudi dvajset proti ena). Vojna trojne koalicije »ni uničila zgolj politično-ekonomskih struktur paragvajske republike, temveč je povsem spremenila socialno in kulturno življenje«, ki je sredi 19. stoletja šele začelo vznikati (Potthast 2014: 324–25). Posledice so čutili tudi v 20. stoletju, kljub temu da sta visoki in srednji razred na začetku 20. stoletja doživela napredek na vseh področjih: ustanavljali so tovarne in sindikate, izboljšalo se je izobraževanje žensk, nastalo je feministično gibanje (2014: 329). Vojna za Chaco je bila v tridesetih letih vzrok za ponovno krepitev nacionalizma. Pripadnice elite so zbirale denar, ženske na podeželju pa obdelovale zemljo in zagotavljale hrano. Delovale so tudi kot medicinske sestre ter nudile še druge oblike pomoči. Za razliko od vojne trojne koalicije je bilo njihovo delo prvič tudi javno prepoznano in odlikovano. Toda avtoritativna ustava iz leta 1940 je zatrla politično dejavnost žensk, tako da so številne emigrirale. Dokončni zaključek boja za enakopravnost pa sta prinesla državljanska vojna leta 1947 in diktatorski stronistični režim, ki ji je sledil (2014: 328).

Že pred vojno trojne koalicije je bila v mestih na čelu več kot polovice gospodinjstev ženska, medtem ko je na podeželju prevladoval par (Potthast 2014: 328). Kasneje, po množičnem preseljevanju v mesta zlasti v 20. stoletju, so delale kot gospodinje ali v neformalnem gospodarstvu, kar razberemo iz odlomka pisma. Mesta niso bila prilagojena za tako množično priseljevanje. Po vojni so bila namreč polja uničena, veliko je bilo nevarnih živali, v mestih pa veliko zavzetih hiš, zato je bilo veliko žensk primoranih spati na cesti in beračiti, druge

so se prostitutirale. Številne so imele več otrok različnih očetov (2014: 325). Branislava Sušnik takole opisuje razmere:

Na Rdečem križu je tudi ženska bolnica; veliko sama vidim, kaj se tam godi in nekoliko mi sestre pripovedujejo; zgodi se, da ima mati po štiri otroke, pa vsakega od drugega očeta, ali pa za očeta sploh ne vedo; tudi je pogosto, da ima 12 letno staro dekletce že sina, in kar je še slabše, celo umobolne zapuščene reve imajo otroke (nedatirano pismo).

Pismo verno prikazuje stvarnost v glavnem mestu Paragvaja, ki je zelo drugačna od stvarnosti žensk, kot jo je slikal nacionalistični diskurz.

Ko leta 1951 [Branislava Sušnik] prispe v Paragvaj, dežela preživlja najtemačnejše obdobje svoje zgodovine, ki jo zaznamujejo anarhija, državljanska vojna in opustošenje kot posledica genocidnih vojn, različnih oblik imperializma, prevzemov oblasti in predhodnih državljanskih vojn (Tomsich 2020: 49).

Posledica zgoraj opisanih družbenopolitičnih razmer je bila tudi omejeno kulturno, intelektualno in znanstveno življenje. Branislava Sušnik v istem pismu omenja neizobraženost žensk, ki niso deležne niti verske vzgoje. V Paragvaju dolgo ni bilo ustanov, ki bi poučevale ženske. Zanimivo je opažanje, ki ga navede na koncu prvega odstavka, da gre za »zaostale južnoameriške dežele«.

Preprosta dekleta imajo samo dva razreda ljudske šole, so neuke, in tudi njih verska vzgoja je zanemarjena, in celo se ne da napraviti ničesar z njimi v verskem smislu ... Ker je malo duhovnikov, je to še slabše. Tako se pogosto zgodi, da gre prostitutka v cerkev molit, da dobi »zaslužek« za tisto noč. To je mogoče in umljivo le v zaostalih južnoameriških deželah.

In nadaljuje:

...da resnično žena tu v Paragvaju nima nobenega spoštovanja in jo smatrajo le ali za delovno živinco ali za zabavo, pa naj bo to v salonu ali na cesti. Kar se tiče intelektualke, je pa precej bridko. Edine prave intelektualke so zdravnice; [...] Sta tu dve znani pesnici in pisateljici, ki pa seveda tako malo zaslužita s tem pesnikovanjem, da morata opravljati še drugo delo: sta namreč »pobirateljici davkov«. To je na splošno slika vseh intelektualcev, tudi moških; podnevi se bavijo s trgovino, da si zaslužijo za življenje, ponoči pa ...znanost (nedatirano pismo).

V tem zborniku Marilyn Rehnfeldt navaja, da je bilo sredi 20. stoletja le 0,1 % žensk z univerzitetno izobrazbo, kar je vplivalo tudi na delo in položaj Branislave Sušnik. Doda, da je veliko diletantov ter da številni izobraženi raje delajo na estancijah in se ukvarjajo z živinorejo, gozdarstvom ali prekupčevanjem. Tudi učiteljice morajo opravljati po dve službi.

[...] in se seveda za učiteljstvo ne brigajo, čeprav je v tej deželi nad polovico ljudi nepismenih. Plača učiteljice je komaj tolikšna, da bi si na mesec lahko plačala kako »luknjo« za stanovanje ali jedla beli kruh in meso pol meseca; za ostale dni pa ji že za hrano primanjkuje.

V prvi polovici 20. stoletja se začnejo odpirati predvsem tobačne, živilske in tekstilne tovarne, v katerih kot delovna sila prevladujejo ženske (Potthast 2014: 329). Delavke v tovarnah, ki jih je bilo malo, so bile slabo plačane. To opiše tudi Branislava Sušnik v pismu: »[...] zadnje čase [so] malo bolj [plačane], a se jih tretira zelo slabo, celo s palico ali pa z 'ljubinkanjem'«.

Nato omeni še ženske, ki raznovrstno blago nosijo v Argentino in ga tam prodajajo (dnevne migrantke) ali pa na ulicah Asuncióna na improviziranih stojnicah prodajajo osvežilne pijače, obkrožene s »kopicom otrok«. Tradicionalno so se ženske ukvarjale tudi s trgovino.

Druge žene in dekleta pa kramarijo; gredo preko reke Pilcamayo v Argentino in od tam »šverzajo« moko, blago itd. In te potovke menda največ zaslužijo. ...Pa ne smeš misliti, da imajo zato kakšna posebna »stojala« ali pa moderno pripremo; o to ti kar iz škafova zajamejo vsakemu sproti in zraven prodajajo kako meso pečeno kar na ognju sredi pločnika (nedatirano pismo).

Glede na opis paragvajске družbe v pismu je nova realnost šokantna, drugačna, deželo označi za zaostalo in revno. Vendar je njen opis zvesta slika opustošenega Paragvaja po vojaških konfliktih. Njen pogled na žensko je protisloven, po eni strani krščansko konzervativen in moralističen. V istem pismu namreč svetuje sestri, ki se je znašla (domnevamo) v veliki stiski, ker se je želela poročiti, vendar se ni izšlo po njenih željah, kajti v drugem nedatiranem pismu Branislava Sušnik pravi, da so sestrinega zaročenca zaprli in domnevno ubili. Do sestre je, lahko bi rekli, kruta in odločna. Razloži ji, da je v begunstvu veliko huje kot doma, kjer si med prijatelji in družino. V drugem pismu, ki tudi ni datirano, pa jo tolaži in ji svetuje, naj bo krščansko požrtvovalna:

[...] Ti imaš pred seboj tako lahko vzvišen, svetniški cilj, samo malo pomisli in mi boš dala prav. Sredi ljudi med katerimi živiš, si lahko živa luč, živa baklja poštenosti, resnice, lepega zgleda. Neki arabski pregovor pravi: če ne moreš biti zvezda na nebu, bodi svetilka na zemlji! Ti si poleg mame lahko svetniška hči. Ali si kdaj pomislila na to,

da si lahko svetnica. Morda se boš sedaj smejala. Pa ne bi bilo prav! Svetnik je tisti, ki zna trpljenje prenašati mirno, veselo, svetnik je tisti, ki zna sredi pokvarjenega sveta ohraniti se čist in brezmadežen; svetnik je tisti, ki se zna sredi ošabnega, predrznega in krutega okolja, ohraniti ponižen, skromen in krotek. Svetniško dekle pa ono, ki zna materi obrisati mučeniške solze.

Doda:

Dekleta in ženske, ki se ne poročimo, moramo to vedeti; in tiste, ki jadikujejo samo zaradi tega, ker nimajo »sreče« v ljubezni in v zakonu, so nepotrebne na svetu in res ne vem, zakaj te jadikujoče »babnice« sploh žive. Prepričana sem, da je v tebi prava kranjska kri poštenosti in žrtvovanja, vere in upanja.

V tem pismu govori o žrtvovanju in svetništvu ter o tem, da srečo dosežemo šele v večnosti.

Vendar pa mora žena vedno živeti za neki cilj, za nekaj kar da našemu življenju vrednost; jaz sem si pač izbrala že v mladih letih znanost, in kljub vsem neprilikam se borim in borim in se bom borila, dokler bo v meni zadnji dih življenja.

Iz pisma mestoma veje despektiven ton, obtožujoč v luči tega, da je sama kot mlada ženska, samska znanstvenica, naletela na zanikanje in trpela prekarnost. V pismih večkrat zapiše, da ji ne plačajo (ne more pošiljati denarja domov), da dela kot mula ter da v Paragvaju ni ne razumevanja ne zanimanja za znanost.

Takšnega odnosa pa nima do staroselcev. Vse življenje je posvetila njihovemu proučevanju. Sama je rekla, da se med staroselci najbolje počuti. »Odkrito povem, da jaz skoraj sem rajši med Indijanci kot pa med Paragvajci in tudi veliko bolj varno je« (nedatirano pismo). V pismu 8. februarja 1958 pa govori o tem, da se ne more vživeti v paragvajsko družbo (zlasti ker sedaj vlada diktatura), da slabo zasluži in da je osamljena. Ob tem doda: »Samo kadar grem na ekspedicijo med Indijance, se počutim bolje, bolj zadovoljno, pozabim na ves svet ...«

Opis razmer v Paragvaju v tistem času je povsem v nasprotju s podobo ženske, ki jo je ukoreninil uradni nacionalistični diskurz. Lahko ugotovimo, da v pismu sestri razbija podobo ženske, ki jo je ustvaril, ter opozarja na njeno marginalizacijo, revščino in samohranilstvo, kar so politični diskurzi ob povzdigovanju pomembne vloge paragvajskih žensk v zgodovini, zlasti v vojnah in povojnih obdobjih, zamolčali. Oriše tudi značilnosti paragvajске družbe in vloge ženske, ki ima korenine v kolonialnem obdobju in staroselskih skupnostih (poligamija, ženska je poljedelka, ekonomska podpornica družine, vendar brez pravic itd.).

V začetku 20. stoletja se je zaradi vojn in opustošenja, pomanjkanja semen in orodja za obdelovanje polj, zaradi koncentracije zemlje v rokah veleposestnikov in sramežljivo porajajoče se industrije v mestih stopnjevalo preseljevanje v mesta, ki pa niso bila urejena in pripravljena na migracije. Številni tam niso našli zaposlitve, ženske so opravljale predvsem neformalna dela. Imele so malo možnosti za izobraževanje, za delo so bile slabo plačane, in vse to opisuje tudi Branislava Sušnik. Ne nazadnje je kot znanstvenica doživljala delno podobno usodo. V pismu materi z dne 8. februarja 1958 zapiše: »Znanost je tukaj še v povojih in moja plača je v primerjavi z visokim mestom [direktorice muzeja] skoraj smešno nizka. Ni vse zlato, kar se sveti.« V pismu iz leta 1975 zapiše podobno in se materi opraviči, »da ne more pomagati kot bi želela«:

Že 30 let samo garam in garam. Zaslužim da živim; znanstveno delo tukaj ni plačano, ker se dežela šele razvija kulturno. Bog je priča: samo delam in živim čisto samotarsko. Če se ime Sušnik po meni omenjuje v internacionalni antropološki znanosti, je to vse, brez dobička. Ne pozabite, da jaz živim v tujini, v težki tujini, kjer mi nihče ne iztegne dobro roko; če jaz zbolim – in sem že večkrat in nevarno –, tukaj nimam nobene socialne podpore in tudi ne pokojnine. Nič!

ZAKLJUČEK

Zgodovina Paragvaja je zgodovina izolirane države, številnih uničujočih vojn in politične nestabilnosti, z močnim vplivom katoliške cerkve in konzervativne nacionalistične stranke. To je dežela velikih družbenih neenakosti, ki so prisotne še danes: 1 % lastnikov ima v rokah 77 % zemlje, 36 % ljudi živi v revščini (Makaran 2013: 64) ter, kot poudari Barbara Potthast, nacionalistični diskurz zanemarja ekonomske in socialne probleme žensk, njihovo vlogo pa uporablja le za politične namene.

V prispevku smo skušali pokazati, da Branislava Sušnik s tem, ko v pismih sestri opiše realnost ženske v paragvajskem glavnem mestu, opiše njeno popolno marginalizacijo, obenem pa razgradi prevladujoči konzervativni nacionalistični diskurz ter razbije njegov mit o vlogi in pomenu ženske v paragvajski družbi.

Pisma so ji omogočala, da izrazi kritično mnenje o prostoru in času, v katerem je živel (mestoma moralistično, do sestre pokroviteljsko, morda vzvišeno in krivično), saj je v času diktature morala zelo paziti, kaj je rekla. Telesca opozori, da v 35 letih stronistične diktature ni bila dovoljena akademska razprava, pravzaprav nobena

razprava. Branislava Sušnik skoraj ni imela sogovornika, ni imela možnosti razpravljati na primer z zgodovinarji, ki pa je tudi niso brali (Telesca 2022: 246). Da je pridobila dovoljenje za delo na terenu med staroselci, se je morala podrediti diktatorski oblasti, vedoč, da njeno delo preizprašuje »resnice« uradnega nacionalističnega diskurza, kot smo pokazali na primeru »miroljubnega« mešanja med Evropejci in Gvaranijci.

Pisma vsaj delno razkrivajo njena osebna stališča, večkrat protislovna. Do sestre je pokroviteljska in moralistična. Prav tako obsoja življenje žensk v glavnem mestu (ne vemo, s kakšnim namenom), po drugi strani pa govori o tem, da se je ona borila za svoj cilj biti znanstvenica in da se mora vsaka ženska boriti za neki cilj. Vsekakor tudi dejstvo, da opisuje prav težko življenje žensk v glavnem mestu, govori o njenem zanimanju za položaj žensk v paragvajski družbi.

Lahko se vrnemo k podobi Branislave Sušnik, ki ima tudi mitsko razsežnost. Prikazuje se kot požrtvovalna, predana zgolj svojemu delu, sicer ne družini, zato pa je »čudakinja«, tujka, ki je ustvarjala v revščini in zanikanju svoje ženskosti v Paragvaju (podoba krščanske ženske požrtvovalnosti), kjer ob njenih začetkih v petdesetih letih prejšnjega stoletja ni bilo posluha za znanost, kaj šele za žensko – znanstvenico.

Kljub njenemu nedvomno pomembnemu raziskovanju in ugotovitvah tudi na področju (socialne) zgodovine uradno nacionalno zgodovinopisje njenih raziskav ni upoštevalo, ker je bila ženska, tujka in antropologinja (gl. Rehnfeldt, ta zbornik). Predvsem pa je delovala v celotnem obdobju diktature Alfreda Stroessnerja (1954–1989), ko je bila akademska razprava tako rekoč prepovedana, številni intelektualci so emigrirali, režim pa je imel uradnega zgodovinopisca, Juana E. O'Learyja (Telesca 2022: 235).

Vsekakor je bila obeležitev 100. obletnice njenega rojstva (2020) v Sloveniji, kot so poudarjali številni, simbolna vrnitev na začetek, a tudi izhodišče za demitifikacijo njene podobe, da bi lahko bolj kritično analizirali in (s)poznali njeno znanstveno delo.

LITERATURA IN VIRI

Anderson, Benedict 1998 *Zamišljene skupnosti: O izvoru in širjenju nacionalizma*. Ljubljana: SH Zavod za založniško dejavnost (Zbirka Studia humanitatis).

Areces, Nidia R. 2014 'De la Independencia a la Guerra de la Triple Alianza (1811–1870)'. V: *Historia del Paraguay*. Ignacio Telesca, ur. Asunción: Taurus. Str: 149–97.

- Arhiv MEAB (Museo Etnográfico Andrés Barbero). Mapa: Osebna pisma Branislave Sušnik.
- Jakša, Urban 2009 'Izumljene tradicije zamišljenih skupnosti.' *Ustroj* 1(7): 32–7.
- López H., Miguel 2019 'Susnik, científica en los años 50.' *Correo Semanal, Última Hora*, 7. 12. 2019. Vir: <https://www.ultimahora.com/susnik-cientifica-los-anos-50-n2858714.html>.
- Makaran, Gaya 2013 'La imagen de la mujer en el discurso nacionalista paraguayo.' *Latinoamérica: Revista de Estudios Latinoamericanos* 57: 43–75. Vir: <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=64029378003>
- Makaran, Gaya 2014 *Paraguay: el nacionalismo y sus mitos*. México: Universidad Nacional Autónoma de México, Centro de Investigaciones sobre América Latina y el Caribe.
- Potthast, Bárbara 2006 'Algo más que heroínas: Varias roles y memorias feministas de la Guerra de la Triple Alianza.' *Diálogos, DHI/PPH/UEM* 10(1): 89–104. Vir: <https://www.redalyc.org/pdf/3055/305526864009.pdf>
- Potthast, Bárbara 2014 'La mujer en la historia del Paraguay.' V: *Historia del Paraguay*. Ignacio Telesca, ur. Asunción: Taurus. Str. 317–36.
- Potthast, Bárbara 2015 'Mujeres cabeza de hogar y relaciones de género en Paraguay, siglo XIX y XX.' V: *Interpelaciones desde perspectivas Iberoamericanas a través de los casos de Argentina, Brasil, Costa Rica, España, Paraguay y Uruguay*. Mónica Ghirardi in Ana Silvia Volpi Scott, ur. São Leopoldo: Oikos Editora. Str. 157–92.
- Pregelj, Barbara in Francisco Tomsich, ur. 2020 *Bivališča Branislave Sušnik: Dokumenti, besedila, podobe, pričevanja/Moradas de Branislava Susnik: Documentos, textos, imágenes, testimonios*. Medvode: Malinc.
- Pusineri, Adelina in Raquel Zalazar 2014 'El periodo prehispánico.' V: *Historia del Paraguay*. Ignacio Telesca, ur. Asunción: Taurus. Str. 49–62.
- Repič, Jaka 2021 'Podobe o Branislavi Sušnik med Slovenci v Argentini: Migracija, življenje v Paragvaju in povezave z domovino.' *Dve domovini* 53: 11–26.
- Telesca, Ignacio, ur. 2014 *Historia del Paraguay*. Asunción: Taurus.
- Telesca, Ignacio 2022 'El concepto de mestizaje en la obra de Branislava Susnik.' *Res Gestas* 46: 219–47. Vir: <https://revistas.uca.edu.ar/index.php/RGES/article/view/4231>.
- Tomsich, Francisco 2020 'Raztrgani življenjepis, dialektičen življenjepis: Protislovja Branislave Sušnik.' V: *Bivališča Branislave Sušnik: Dokumenti, besedila, podobe, pričevanja/Moradas de Branislava Susnik: Documentos, textos, imágenes, testimonios*. Francisco Tomsich in Barbara Pregelj, ur. Medvode: Malinc. Str. 45–71.

POVZETEK

V prispevku na podlagi dostopnih pisem, ki jih je Branislava Sušnik pisala sestri in mami, skušamo osvetliti njen osebni pogled na paragvajsko družbo in življenje v glavnem mestu Asunciónu od petdesetih let prejšnjega stoletja dalje, ko je prispela v Paragvaj. O njenem osebnem življenju in stališčih o družbi, v kateri je živel, pogledih na uveljavljen nacionalistični diskurz in o njenem odnosu do diktatorskega režima generala Alfreda Stroessnerja namreč vemo zelo malo. Čeprav razpolagamo le z nekaj pismi, skušamo povezati njene osebne poglede z družbenopolitičnimi razmerami časa, v katerem so bila napisana. Predvsem pa se posvečamo vprašanju, ali v pismih obstaja povezava z miti o značilnostih in vlogi žensk, ki se skrivajo za podobo paragvajске ženske, kakršno je uveljavil nacionalistični diskurz, kot sta v svojih raziskavah analizirali literarna teoretičarka Gaya Makaran in zgodovinarica Barbara Potthast. Prav tako nas zanima, ali Branislava Sušnik posredno razbija nacionalistični mit o vlogi in položaju žensk v Paragvaju.

Ključne besede: Branislava Sušnik, Paragvaj, pisma, nacionalistični diskurz, podoba ženske

SUMMARY: BRANISLAVA SUŠNIK AND THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF WOMEN IN PARAGUAYAN NATIONALIST DISCOURSE UNTIL THE END OF ALFREDO STROESSNER'S MILITARY DICTATORSHIP

This paper attempts to shed light on Branislava Sušnik's personal views on Paraguayan society and life in Asunción on the basis of the letters she wrote to her sister and mother. Sušnik arrived in Paraguay in the 1950s and we know very little about her personal life or her views on the society in which she lived, her opinions on the nationalist discourse of the time or her attitude towards General Alfredo Stroessner's dictatorial regime. Although only a few letters are at our disposal, we try to relate her personal views to the socio-political conditions of the time in which they were written. Above all, we focus on the question of whether there is anything in the letters on the myths of the characteristics and the role of women in society, hidden behind the image of the Paraguayan woman established in the nationalist discourse, which has been analysed by literary theorist Gaya Makaran and historian Bárbara Potthast. We are also interested in whether Sušnik indirectly repudiates the nationalist myth and the restrictions it placed on the role and position of women in Paraguay.

Keywords: Branislava Sušnik, Paraguay, letters, nationalist discourse, image of a woman

RESUMEN: BRANISLAVA SUŠNIK, EL PAPEL Y LA IMPORTANCIA DE LA MUJER EN EL DISCURSO NACIONALISTA PARAGUAYO HASTA EL FINAL DE LA DICTADURA MILITAR DE ALFREDO STROESSNER

A partir de las cartas disponibles que Branislava Sušnik escribió a su hermana y a su madre, este trabajo intenta arrojar luz sobre su visión personal de la sociedad paraguaya y de la vida en la capital, Asunción, a partir de la década de 1950, cuando llegó a Paraguay. Sabemos muy poco sobre su vida personal y su visión de la sociedad en la que vivió, sus opiniones sobre el discurso nacionalista establecido y su actitud hacia el régimen dictatorial del general Alfredo Stroessner. Aunque sólo disponemos de unas pocas cartas, hemos intentado relacionar sus opiniones personales con las condiciones sociopolíticas de la época en que fueron escritas. Sobre todo, nos interesa saber si las cartas tienen alguna relación con los mitos sobre las características y el papel de la mujer,

ocultos detrás de la imagen de la mujer paraguaya promovida por el discurso nacionalista, tal como analizan en sus investigaciones la teórica literaria Gaya Makaran y la historiadora Bárbara Potthast. También nos interesa saber si Branislava Susnik desmiente (in)directamente el mito nacionalista sobre el papel y la posición de la mujer en Paraguay.

Palabras clave: Branislava Sušnik, Paraguay, cartas, discurso nacionalista, imagen de la mujer

O AVTORICI

Marija Uršula Geršak je lektorica za španski jezik na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Njena področja zanimanja in raziskovanja so predvsem latinskoameriški roman, zlasti diktorialni roman, obdobje diktatur v Južni Ameriki, obdobje španske tranzicije po smrti generala Franca in obdobje hladne vojne v Latinski Ameriki in Vzhodni Evropi. Ukvarja se tudi s prevajanjem in tolmačenjem, zadnja leta predvsem z etično razsežnostjo teh poklicev.
Elektronski naslov: ursa.gersak@ff.uni-lj.si